

SUG'URTANING MOHIYATI, FUNKSIYALARI VA IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Shukurova Sarvinoz Abdivaxobovna
G-mail: shukurovasarvinoz749@gmail.com

So'nggi yillarda O'zbekiston sug'urta bozorida infratuzilmaviy o'zgarishlar va institutsional rivojlanish jarayonlari jadal sur'atlar bilan kechmoqda. Jumladan, sug'urta faoliyatini amalga oshiruvchi professional ishtirokchilarning — ya'ni sug'urta kompaniyalari, brokerlar, aktuarlar va tahlilchilar sonining ortib borishi bozor mexanizmlarining takomillashuvida muhim rol o'ynamoqda. Bozor ishtirokchilarining son jihatdan ko'payishi raqobat muhiti kuchayishiga olib kelib, sug'urta kompaniyalarini xizmat ko'rsatish sifati va iste'molchilarga bo'lgan yondashuvni zamonaviy talablarga mos tarzda takomillashtirishga majbur qilmoqda. Ayniqsa, kompaniyalar tomonidan taqdim etilayotgan sug'urta xizmatlari sifati xalqaro standartlarga moslashtirilmoqda va bu jarayonda ISO 9001:2015 kabi xalqaro sifat menejmenti tizimlarining joriy etilishi muhim o'rin tutmoqda. Ushbu tizimlar xizmat ko'rsatishda tizimlilik, shaffoflik, mijozga yo'naltirilganlik va uzluksiz takomillashuv prinsiplarini joriy etishga imkon yaratmoqda. Natijada, sug'urta kompaniyalari mijoz ehtiyojlarini chuqur o'rganish, xizmat ko'rsatish jarayonlarini standartlashtirish va sifatni nazorat qilish tizimlarini kuchaytirish orqali xizmatlar samaradorligini oshirmoqda. Bozordagi bunday o'zgarishlar nafaqat xizmat sifati, balki iste'molchilar ishonchi va bozorning raqobatbardoshlik darajasini oshirishga xizmat qilmoqda.

Bozor iqtisodiyotining ajralmas bo'g'ini sifatida sug'urta sohasi har bir mamlakatda moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash, aholining ijtimoiy-iqtisodiy himoyasini kuchaytirish hamda investitsion muhitni yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi ham ushbu yo'nalishda bosqichma-bosqich va tizimli islohotlarni amalga oshirayotgan davlatlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda sug'urta tizimining rivojlanish sur'atlari sezilarli darajada ortib, bu sohada sifat jihatdan yangi bosqich kuzatilmoqda. Davlat tomonidan sug'urta bozorini tartibga solish va nazorat qilish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Natijada sug'urta infratuzilmasi rivojlanib, barqaror o'sish tendensiyasi shakllanmoqda. Mazkur islohotlar zamonaviy, tizimli va raqobatbardosh sug'urta bozorini shakllantirishda hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sug'urta faoliyatining milliy iqtisodiyotdagi o'rnini yanada mustahkamlash uchun qulay sharoit yaratmoqda. Sug'urta sohasi – bozor mexanizmlarining ajralmas elementi bo'lib, u iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri sanaladi. Milliy sug'urta tizimining

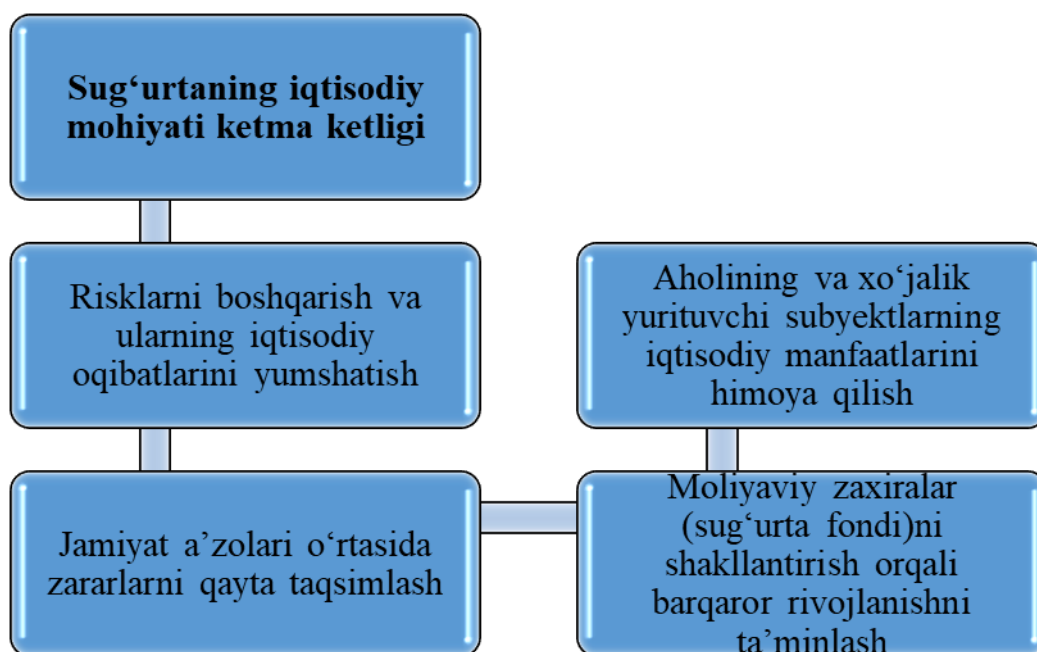
rivojlanish istiqbollari hamda uning iqtisodiyotga tobora ortib borayotgan ta'siri yaqqol namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, ushbu soha mamlakatda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiy aloqalarning izchil faoliyat yuritishi va samaradorligini oshirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir xo'jalik yurituvchi subyekt o'z faoliyatida turli moliyaviy va ishlab chiqarish tavakkalchiliklariga duch keladi. Aynan ana shunday tavakkalchiliklarni kamaytirish va ularning salbiy oqibatlarini yumshatishda sug'urta xizmatlarining ahamiyati beqiyosdir. Shu boisdan sug'urta tizimining samarali faoliyat yuritishi mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Hozirgi davrda mamlakatimiz sug'urta tizimida risklarni uzatish (risk transferi) mexanizmlarining shakllanishi va rivojlanishi, shuningdek, ushbu jarayonni ilmiy-nazariy jihatdan chuqur o'rganish masalasi muhim ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, iqtisodiyot subyektlarining faoliyat erkinligi kengayib borayotgani, ular tomonidan mahsulot ishlab chiqarish, ish bajarish va xizmat ko'rsatishning yangi yo'nalishlari o'zlashtirilayotgani sug'urta faoliyatida risk transferining nazariy-metodologik asoslarini yanada takomillashtirish zaruratini kuchaytirmoqda.

1991 yilda O'zbekistonning o'z siyosiy va iqtisodiy mustaqilligini qo'lga kiritishi hayotimizning barcha jabhalari qatorida sug'urta sohasini ham bozor munosabatlari tamoyillariga mos ravishda rivojlanishi uchun sharoit yaratdi. To'g'ri, mustaqillikning dastlabki yillarida iqtisodiyotda ro'y bergan keskin o'zgarishlar qisqa muddat bo'lsada pulning qadrsizlanishiga, pirovardida, aholi turmush darajasining pasayib ketishiga olib keldi [1].

Bunday sharoitda sug'urta mexanizmlarining samarali ishlashi, risklarni to'g'ri baholash va ularni optimal tarzda taqsimlash tizimining rivojlanishi nafaqat xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi, balki milliy iqtisodiyotda xavf-xatarlarni kamaytirish hamda investitsion muhitni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bois sug'urta faoliyatida risk transferining ilmiy asoslarini chuqur o'rganish, ularni amaliyot bilan uyg'unlashtirish bugungi kunda dolzarb vazifalardan biri sanaladi.

Sug'urta jarayoni mohiyatiga ko'ra, ma'lum bir to'lov — sug'urta mukofoti (badali) evaziga sug'urtalanuvchi shaxs o'zining mol-mulki, hayoti yoki sog'lig'i bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan ehtimoliy zararlarni sug'urtalovchiga (sug'urta kompaniyasiga) o'tkazadi. Bunda sug'urta mukofoti riskni taqsimlashning asosiy vositasi sifatida xizmat qiladi. Shu tariqa, agar kutilmagan hodisa yoki sug'urta holati yuz bersa, sug'urtalovchi tashkilot zararni qoplash majburiyatini o'z zimmasiga oladi. Bu esa nafaqat sug'urtalanuvchining moliyaviy manfaatlarini himoya qiladi, balki umuman olganda, iqtisodiy barqarorlikni saqlash va jamiyatda xavfsizlik muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi.

1-rasm. Sug'urtaning iqtisodiy mohiyati quyidagi asosiy jihatlar orqali namoyon bo'lishi.

Sug'urtaning iqtisodiy mohiyati uning risklarni boshqarish, zararlarni qayta taqsimlash va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy funksiyalari orqali yaqqol namoyon bo'ladi. Sug'urta tizimi jamiyat a'zolari o'rtasida iqtisodiy xavflarni teng taqsimlash va ularning oqibatlarini yumshatish orqali ijtimoiy adolatni qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, sug'urta fondlarini shakllantirish jarayoni mamlakat iqtisodiyotida investitsion resurslar manbai sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Natijada, sug'urta nafaqat alohida shaxslar va korxonalarning manfaatlarini himoya qiladi, balki butun iqtisodiy tizimning barqaror va izchil rivojlanishiga xizmat qiladi.

Sug'urta iqtisodiy tizimning ajralmas bo'g'ini bo'lib, u risklarni boshqarish, zararlarni qayta taqsimlash, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash hamda iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Sug'urta faoliyati orqali jamiyat a'zolarining moliyaviy manfaatlarini himoya qilinadi, xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida barqarorlik va ishonchlilik vujudga keladi. Shu bilan birga, sug'urta fondlarining shakllanishi milliy iqtisodiyot uchun muhim moliyaviy resurs manbai sifatida xizmat qiladi. Demak, sug'urta tizimi iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash, investitsion muhitni yaxshilash va ijtimoiy himoya mexanizmlarini rivojlantirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, milliy iqtisodiyotda sug'urta tizimini yanada rivojlantirish masalasi bugungi kunda eng muhim va dolzarb yo'nalishlardan biri sanaladi. Chunki sug'urta munosabatlarining kengayishi bo'sh turgan moliyaviy resurslarning jamlanishiga, ularning faqat sug'urtalash jarayonida emas, balki iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari va sohalariga investitsiya shaklida yo'naltirilishiga imkon yaratadi. Natijada, ushbu jarayon mamlakatning

yetakchi tarmoqlari va iqtisodiy sohalarining barqaror o'sishiga, shuningdek, umumiy iqtisodiy rivojlanishning jadallashishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 23.11.2021 y. O'RQ-730-son "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
2. ПлаховаТ.А. Учет страховых операций: Учебное пособие. М.: Финансовый университет, 2010. 136 с.
3. Федарова А.Т. ва бошқалар. Страхование (2-нашр). М.:Магистр, 2006. 251 б.;